
ІСТОРІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 371.16(092)

Григорій Васянович

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ АКАДЕМІКА ІВАНА ЗЯЗЮНА

Академік Іван Андрійович Зязюн належав до тих діячів освіти, науки, культури сучасності, про яких кажуть: у нього є ім'я. У вченого з європейським виміром є своя широка аудиторія читачів, які з великою зацікавленістю зустрічають його праці. Таким читачем є і автор цієї статті, учень видатного вчителя, який завжди шануватиме його високе, добре ім'я. Думка вченого захоплює глибоким поглядом, всебічністю висвітлення предмета, явища у її динамічному розвитку. Проникнення у сутність проблеми, яку досліджує І. А. Зязюн, ґрунтується на взаємодії різнобічних знань з філософії, педагогіки, психології, культури, етики, естетики та ін. Отже, можна стверджувати, що внесок І. Зязюна у скарбницю вітчизняної духовної культури і науки важко переоцінити. Його педагогічна творчість вражає масштабністю напрямів, різноманітністю тем, дослідженням яких він займався. Без будь-якого перебільшення можна сказати, що І. Зязюн – провідний дидакт, методист, теоретик і практик педагогіки, вихователь величезної плеяди науковців, викладачів, учителів. Будучи тривалий час на посадах ректора, директора науково-дослідного інституту, першим міністром освіти незалежної України, І. Зязюн набув унікального досвіду управління освітніми й науковими установами. Він послідовно й активно розв'язував складні у теоретичному та практичному плані питання професійної підготовки вчителя, викладача, науковця.

Педагогічна наука кінця ХХ – початку ХХІ століть немислима без введених І. Зязюном у вжиток понять “філософія освіти”, “філософія виховання”, “педагогічна майстерність”, “педагогіка добра”, “краса педагогічної дії” та ін. Що стосується педагогічної психології, то і тут вчений сказав своє потужне слово, обґрунтувавши тісний взаємозв'язок психологічної та педагогічної наук, з'ясувавши роль свідомості та підсвідомості у розвитку особистості вчителя, місце рефлексії у гуманітарній філософії тощо.

Сучасні педагогічні дослідження неможливі без опори на твори І. Зязюна, які стали вже класикою вітчизняної педагогічної думки: “Педагогічна майстерність”, “Краса педагогічної дії”, “Філософія педагогічної дії”, “Педагогіка добра”, “Українська та зарубіжна культура”, “Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз” та ін. Предметом його досліджень стали праці таких видатних особистостей освіти, навчання і виховання, як Я. Коменський, Р. Декарт, Ж.-Ж. Руссо, Г. Сковорода, П. Юркевич, М. Гоголь, Ф. Достоєвський, В. Бехтерев, З. Фрейд, В. Короленко, Дж. Морено, А. Луначарський, А. Макаренко, Д. Узнадзе, В. Сухомлинський, Т. Новацький, О. Захаренко та ін.

Отже, звернемося до основоположних філософсько-педагогічних ідей І. Зязюна.

Людина, її сутність та існування. Шукаючи і шануючи істину, вчений розглядав проблему людської сутності у її матеріальному, духовному, психічному, морально-естетичному вимірах. Цю ідею він обґрунтував на засадах діалектичного розвитку, взаємозв'язку людини з усім навколишнім світом, своїм власним “Я”, своїм сучасним призначенням і майбутнім. Така постановка питання є невичерпною з огляду як *науки*, так і *практики*, оскільки людина за своєю природою є *амбівалентною*. З одного боку, вона творить історію, себе, з іншого – в ній закладені руйнівні сили, здатні нищити все позитивне, добре, прекрасне. На останньому позначається те, що тривалий час відбувається процес відчуження людини від суспільства і суспільних інститутів від людини, очевидним стає факт деморалізації та дегуманізації суспільства, людських відносин. І. Зязюн аналізує ці явища на засадах гуманістичної, культурологічної методології, яка допомагає краще зрозуміти множину конкретних питань, пов'язаних із вихованням людини: її творчого ставлення до праці, загальнокультурного і духовно-морального розвитку, соціальної активності, свободи, свідомого розуміння цілей і завдань суспільного розвитку.

Гуманітарне спрямування філософських пошуків у площині “...цілісного віддзеркалення по-новому бачених проблем Людини, її природи, її духовного становлення і розвитку, її творчого самовираження і поступу... Є важливішою методологічною платформою плідного розвою підрозділів “гуманітарної філософії”, зокрема “філософії освіти”, “філософії педагогіки”, “філософії психології”, “філософії культури”, “філософії політики” тощо” [6, с. 324]. Далі філософ зазначає, що гуманітарна філософія, розвиваючись у руслі гуманістичної орієнтації, формується як секулярна. Адже, коли йдеться про духовні аспекти Людини, то вона в основному розуміється як проект, проекція, з себе вибудована, позбавлена онтологі-

чного статусу. Це принциповий аспект, оскільки Людина – єдина з живих істот, яка не належить своєму роду за народженням. Її людська сутність набувається в соціумі впродовж усього життя. Самовибудова людського в Людині відбувається засобами психологічного, культурологічного, морально-духовного інструментарію, своєрідних координаторів людського поступу, яким є *особистість*. Особистість і Людина відрізняються тим, що перша є інструментом, засобом організації другої. Перша отримує смисл і життєвість у другій. Філософське розгортання уявлень про Людину, її змістовну сутність і перманентний розвиток, – зазначає І. Зязюн, – найбільш повно відображається в основі основ людської життєдіяльності – у способах її ставлень до інших Людей.

Людина як самоцінність є суб'єктом і об'єктом історії, вона здатна до самовдосконалення, саморозвитку. Водночас, це самовдосконалення значною мірою визначається системою освіти, виховання.

Філософські засади освіти. Педагогічне мислення і педагогічна дія, спрямовані на розвиток особистості, набувають вартості тоді, вважає І. Зязюн, коли вони у своїй основі є гуманістичними. Отже, "...необхідна побудова цілісного процесу набування знань, адекватних життю, побудова органічного комплексу гуманітарно-соціально-історичних, природничо-наукових і художніх дисциплін, об'єднаних єдністю гуманістичних смислів і духовно-моральних цілей" [8, с. 215]. У побудові сучасних парадигм освіти провідне значення відіграє "філософія життя" як опозиція класичному раціоналізму, як реакція на кризу механістичного природознавства, технократизм. Пошук у сфері людського духу і моралі, універсальних способів культурного оновлення вчений розробляє і викладає у працях: "Філософські засади освіти: освітні і виховні парадигми, освітні технології, діалектика педагогічної дії", "Філософія поступу і прогнозу освітньої системи", "Філософські проблеми гуманізації і гуманітаризації освіти", "Філософія, освітні стратегії і якість національної освіти". На особливу увагу заслуговують положення, які І. Зязюн обґрунтовує на концептуальному рівні: "Концептуальні засади теорії освіти в Україні" [5], "Концепція гуманізму в становленні та розвитку професійної освіти" [12], "Національна державна комплексна програма естетичного виховання" [13] та ін.

Освіту І. Зязюн розглядає і як педагогічне явище, і як одну з найважливіших підсистем суспільства. Як історико-культурний феномен, як сутнісна характеристика етносу освіта є процесом і умовою розвитку духовних начал народу і кожного індивіда. Освіта, як правило, є національною за змістом, а її метою є виховання людини як суб'єкта культурно-історичного процесу, яка відображає в собі історичний ро-

зум, культуру людства і відчуває свою відповідальність перед майбутнім, яке залежить від її поведінки сьогодні [5, с. 11].

Вчений обґрунтовує думку, згідно з якою самореалізація в освітній системі має чіткі психологічно зорієнтовані методичні моделі, які ґрунтуються на розробках зарубіжних і вітчизняних дослідників.

Вільна модель. Учень із допомогою вчителя сам визначає інтенсивність і пролонгованість у часі навчальних занять, вільно планує час, самостійно обирає засоби учіння.

Особистісна модель. Психологічна мета – дати загальний розвиток учням, у тому числі пізнавальний, емоційно-вольовий, моральний і естетичний. Учіння відбувається на високому рівні складності, проте при цьому створюються умови для формування на уроці атмосфери довірливості, варіативності навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей до навчання.

Розвивальна модель. Націлена на перебудову навчальної діяльності учня для забезпечення теоретичного мислення, рефлексії, самостійності у вирішенні різних навчальних завдань.

Активізуюча модель. Спрямована на підвищення рівня пізнавальної активності учнів за рахунок включення в навчальний процес проблемних ситуацій, опори на пізнавальні потреби й естетичні почуття.

Формуюча модель. Вплив на розумовий розвиток учня означає здійснення цілеспрямованого управління процесом засвоєння знань і вмінь [5, с. 16-17].

Інноваційні процеси, що відбуваються в освіті, наголошує І. Зязюн, потребують інтелектуальної, емоційної та вольової взаємодії. Розвиток і узгодженість цих компонентів значною мірою визначають ефективність освітніх процесів. Важливо також, щоб враховувалися інтелектуальна компетентність, ініціатива, творчість, саморегуляція, унікальність розумового розвитку суб'єктів навчального процесу. Ще однією важливою проблемою сучасної освіти є її *технологізація* як історично неперервний процес. Завдяки технологізації в системі освіти здійснюється спадковість нових технологій, виникає готовність до їхньої адаптації через призму рефлексії. Очевидно, що технологізація освітньої та виховної діяльності не може обмежувати свою сферу лише навчанням і підготовкою кадрів, але передбачає більш широкий і різноманітний спектр освітніх послуг. Він пов'язаний із використанням інших сучасних технологій, які вимагають перебудови стереотипів традиційної освіти, формування нового мислення, зміни ментальності сучасного педагога й учнів, що важко дається самоаналізом [10, с. 76].

Досліджуючи сутність і зміст освітніх технологій, І. Зязюн зазначає, що вони “беруть на себе” загальну стратегію розвитку єдиного державного

освітнього простору. До основних їхніх функцій вчений відносить прогностичну, проєктивну, оскільки технології безпосередньо пов'язані з плануванням безпосередніх цілей і результатів, основних етапів, способів і організаційних форм освітнього і виховного процесів, спрямованих на підготовку висококваліфікованих кадрів. Важливо, щоб технологізація забезпечила неперервність професійної освіти, а це своєю чергою сприятиме розвитку особистості в освітньому просторі та створить для неї оптимальні умови самореалізації. Оскільки технологічний процес, на думку вченого, завжди передбачає певну послідовність операцій із використанням необхідних засобів і умов і з цього погляду є мистецтвом, то він органічно пов'язаний із педагогічною майстерністю.

Педагогічна майстерність. До сутності та змісту цього феномена академік І. Зязюн прийшов не спонтанно. Потрібно було мати за плечима роки і роки практичної роботи у багатьох навчальних закладах, щоб осмислити його на високому теоретичному рівні. Визначаючи цю педагогічну категорію, вчений пише: “педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі” [14, с. 30]. Отже, як бачимо, досвідчений науковець у визначенні майстерності не обмежується діяльністю, а підкреслює, що майстерність – це найвищий вияв активності особистості вчителя у професійній діяльності, активності, що базується на гуманізмі та розкривається в доцільному використанні методів і засобів педагогічної взаємодії у кожній конкретній ситуації навчання і виховання. Педагогічна майстерність – це вияв педагогом свого “Я” у професії, це самореалізація вчителя у педагогічній діяльності, що забезпечує саморозвиток особистості учня. Вона знаходить свій вияв у педагогічній техніці вчителя, його мовленні, мистецькій дії, організації педагогічної взаємодії тощо. Значне місце у системі педагогічної майстерності посідає діалоговий характер спілкування вчителя з учнями. Він є не просто бесідою, розмовою, а універсальним і всебічним способом мислення. Саме у діалоговому спілкуванні співрозмовники допомагають один одному з'ясувати, уточнити суть дискусії, встановити межу знання і незнання, дійти пізнання істини, смислу. Крім того, цей метод збуджує емоційно-почуттєву активність учня, сприяє образному й цілісному сприйняттю світу, творчій діяльності, спрямованій на пізнання і самопізнання. У такому сенсі особливої ваги набуває питання світогляду вчителя.

Філософія педагогічного світогляду. Цей феномен І. Зязюн розглядає на культурологічних, духовних, морально-естетичних і аксіологічних засадах. Аналізуючи різні теоретичні моделі розвитку навчальних закладів

і підготовки педагогів у цих закладах, вчений доходить висновку, що далеко не всі вони належним чином формують педагогічний світогляд майбутнього вчителя [11]. Тому й не дивно, що значна кількість учителів акцентує увагу на знанні свого предмета, обмежує свій кругозір знаннями цього предмета, отже, унеможлиблюється масштабність, універсальність мислення, що породжує стереотипи, бездуховність тощо. Натомість сформований педагогічний світогляд допомагає вчителеві бути не лише виконавцем інституціональних, адміністративних і методичних розпоряджень і рекомендацій, але й професіоналом, здатним у виконанні педагогічних цілей, завдань виходити за рамки програмових вимог. Педагогічний світогляд за своїми сутністю і змістом має бути глибоко гуманним, бо це є “Розум культури” (В. Біблер). Отже, гуманізм учителя є на межі людської культури і, навпаки, культура людини знаходиться на межі гуманізму. Культура і гуманізм висвітлюють красу, неповторність особистості в реальній і потенційній формі.

Водночас, досліджуючи сутність педагогічного світогляду, вчений значну увагу в розвитку особистості приділяє питанням підсвідомості, творчої інтуїції.

Психологічний аспект проблеми. З’ясовуючи роль підсвідомості у розвитку людини, І. Зязюн аналізує різні концепції про її природу, оскільки ця проблема була і залишається предметом дискусій. У статті “Роль підсвідомості у розвитку особистості” автор виділяє три головні напрями в інтерпретації безсвідомого психічного: підсвідоме – духовне життя розвиненої реальної особистості в глибині свідомого “Я”; підсвідоме – психічно зумовлене утворення, яке не має органічної єдності; воно складається з ідеї, але у витоках ці ідеї не зумовлюють творення особистості; підсвідоме – підвалина аномальних явищ тотожна тій діяльності, яка зумовлюється звичайними процесами пам’яті, уваги тощо, але воно має не психічну, а фізіологічно-мозкову природу [9, с. 187-188].

Вчений зазначає, що ці три напрями характеризують три рівні безсвідомого: психічно-особистісного (творчо-інтуїтивного), індивідуального (соціогенного) і зумовленого організмом (біогенного). Водночас у кожному окремому випадку безсвідоме психічне одного рівня мислилось як безсвідоме взагалі. Це виявилось в концепціях різних авторів, зокрема сучасних. Крім того, безсвідомому притаманні дві специфічні риси: несприйнятливості стосовно суперечностей – у безсвідомому дійсність переживається суб’єктом через такі форми ототожнення себе з іншими людьми і явищами, як безпосереднє емоційно-почуттєве переживання, ідентифікація, емоційна заразливість і не пізнається ним через вияв логічних

суперечностей і розмежувань між об'єктами за різними суттєвими ознаками; позачасовий характер безсвідомого – у ньому минуле, сучасне і майбутнє співіснують, об'єднуються в одному психічному акті, а не знаходяться у стані лінійної незворотної послідовності [9, с. 196].

Дотримуючись думки, близької до поглядів Д. Узнадзе та інших психологів, І. Зязюн наголошує на тісному взаємозв'язку безсвідомого й установки, соціальної енергії, яку люди можуть віддавати іншим, розуміти себе й інших. У цьому контексті безсвідоме відіграє важливу гносеологічну роль у життєдіяльності людини. Це означає, що завдяки безсвідомому можна глибше з'ясувати сутність поведінки людини, простежити підпорядкованість індивідуального соціальному, суб'єктивному і випадкового об'єктивним законам. Натомість вчений звертає увагу і на регулятивну, захисну функції безсвідомого, розкриває механізм взаємодії неусвідомлюваних категоріальних структур із мисленням, свідомістю, мовою. У пошуках лінгвістичного осмислення безсвідомого І. Зязюн доходить висновку, згідно з яким існує так зване семантичне поле, в якому слова групуються за принципом “почуття мови”. “Специфіка мови – бути носієм значно об'ємнішої інформації, ніж це відбивається усвідомленим її змістом. Здатність підсвідомо відтворювати за допомогою мови загальне між об'єктами уможливорює розвиток пізнавальної активності суб'єкта, бо слова є орієнтиром для неї. Загальні відношення об'єктивного світу знаходять відображення у психіці людини лише засобами мови, лише завдяки мовному процесові, яким зумовлюється виникнення “предметної” свідомості, сприймання світу як упорядкованого цілого” [9, с. 211]. Вчений далі наголошує: здійснюючи навчальний процес учитель має дотримуватися правила, згідно з яким кожне слово повинно бути зрозумілим учневі. Від цього значною мірою залежить рівень відносин, взаємодії між учителем і учнем.

Ще одним важливим аспектом безсвідомого, на який послідовно звертає увагу І. Зязюн, – це вияв творчої інтуїції. На думку вченого, до безсвідомого відносяться ті вияви інтуїції, які не пов'язані з народженням нової інформації, але передбачають лише використання раніше нагромадженого досвіду [1, с. 124]. Особливо важливою є роль інтуїції у творчому акті особистості. В акті творчості існує опора на безсвідоме, яка забезпечує художнику специфічну гостроту бачення, але безсвідоме лише співучасник творчого процесу і може функціонувати в системі “свідомість – безсвідомість”. “Те, що утверджує твір мистецтва, визначається не безсвідомим і не свідомістю, а особистістю художника, яка включає і його свідомість, і його без свідомість” [1, с. 18].

Як і художник, педагог перебуває у стані творчості, в якому реалізує свої духовні потреби, запити. Виховуючи дитину, він має прагнути до того, щоб соціальні, духовні, моральні цінності набували в ній особистісного смислу. Особливо важливим є те, наголошує І. Зязюн, щоб вони пройшли етап естетизації (переживання; почуттів; освоєння як цінної, стійкої особистості) [4, с. 18].

Культуротворча й естетична складові виховання особистості учня. Практично вся діяльність педагога спрямована на виховання гуманної, вільної, морально-духовної особистості. Вчений глибоко переконаний, що ефективно здійснювати процес становлення і розвитку учня здатний учитель, який має високий рівень культури, естетичний досвід, естетичні почуття, потреби, смаки, ідеали. З цією метою І. Зязюн розробляє Всеукраїнську комплексну програму естетичного виховання [2], публікує монографію з проблем естетичного досвіду особистості [3], видає численну кількість статей, у яких розкриває сутність культуротворчої, естетичної функції виховання майбутніх учителів у педагогічних ВНЗ та ін. Філософ і педагог доводить, що не лише естетичні знання, навички, уміння вчителя важливі у системі виховання учнів. Важливо, щоб у школі, ВНЗ був належний освітній простір, який би сприяв вияву, застосуванню естетичного досвіду вчителя у царині виховання особистості. Вчений із тривогою пише про існуючу роками суперечність, невідповідність освіти культурі. “Освіта – складний соціокультурний феномен. Це, з одного боку, викликає необхідність звернення педагогіки до витоків освіти – розгляду її як феномена і частини культури, як культуровідповідної системи, культуровідповідного середовища, культуротранслюючого процесу, що відображає, передусім, такі фундаментальні властивості культури, як єдність у її багатогранності як універсуму, культури як цілісності. З іншого боку, у вітчизняній педагогіці культурний простір освіти досліджений недостатньо. Поняття культури, як це не парадоксально, до останнього часу не осмислювалося педагогікою, не включалося в науковий обіг. Відсутня педагогічна інтерпретація культури, що обґрунтовано висуває завдання її всебічної та глибокої науково-педагогічної рефлексії” [7, с. 39-40].

Рамки статті не дозволяють викласти ґрунтовно зміст інших філософсько-педагогічних ідей академіка І. Зязюна, якими такий багатий доробок ученого. Вважаємо, що подальшого дослідження заслуговують положення і висновки вченого, які стосуються аналізу педагогічної спадщини А. Макаренка, В. Сухомлинського та інших класиків української і зарубіжної педагогіки; проблеми методології педагогічної та психологічної наук, науки культурології й естетики; актуальні питання сучасної комп’ютеризації, моніторингу знань тощо.

Таким чином, теоретична і практична діяльність академіка І. Зязюна має неоціненне значення для розвитку сучасної вітчизняної та зарубіжної педагогіки, культури, виховання підростаючих поколінь, освіти дорослих. Провідними філософсько-педагогічними положеннями вченого є ті, що розвивають сутність Людини і її виховання, зміст філософії освіти, фундаментальні ідеї педагогічної майстерності вчителя, культуротворчості й естетичні чинники розвитку особистості тощо.

Посилання:

1. Зязюн І. А. Безсвідоме і творча інтуїція / *Іван Андрійович Зязюн* // Професійна освіта : педагогіка і психологія. Українсько-польський журнал / За ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. — Ченстохова ; Київ : Видавництво Педагогічної Школи у Ченстохові, 2003. — Вип. 4. — С. 121—135.
2. Зязюн І. А. Всеукраїнська державна комплексна програма естетичного виховання / *Іван Андрійович Зязюн* // Вісник АНП України : Науково-теоретичний та інформаційний часопис. — 1993. — № 1. — С. 43—51.
3. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи: формування і сфери вияву. — К. : Вища школа, 1976. — 174 с.
4. Зязюн І. А. Естетичні регулятиви педагогічної майстерності / *Іван Андрійович Зязюн* // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей : зб. Матеріалів VII педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О. П. Рудницької / [за заг. ред. О. М. Отич]. — Чернівці : Зелена Буковина, 2010. — С. 17—23.
5. Зязюн І. А. Концептуальні засади теорії освіти в Україні / *Іван Андрійович Зязюн* // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2000. — № 1. — С. 11-24.
6. Зязюн І. А. Людина в контексті гуманітарної філософії / *Іван Андрійович Зязюн* // Професійна освіта: педагогіка і психологія : Українсько-польський журнал / за ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. — Ченстохова ; Київ : Видавництво Вищої Педагогічної школи у Ченстохові, 1999. — Вип. № 1. — С. 323—333.
7. Зязюн І. А. Освітній простір культури в педагогічній теорії / *Іван Андрійович Зязюн* // Професійна освіта: педагогіка і психологія : Українсько-польський щорічник / За ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. — Ченстохова ; Київ : Видавництво Академії ім. Яна Длугоша в Ченстохові, 2005. — Вип. 7. — С. 35—46.
8. Зязюн І. А. Освітні парадигми в контексті філософських ідей / *Іван Андрійович Зязюн* // Професійна освіта: педагогіка і психологія : Українсько-польський журнал / за ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. — Ченстохова ; Київ : Видавництво Вищої Педагогічної школи у Ченстохові, 2003. — Вип. № 5. — С. 213—226.
9. Зязюн І. А. Роль підсвідомості у розвитку особистості / *Іван Андрійович Зязюн* // Професійна освіта: педагогіка і психологія : Українсько-польський журнал / За ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. — Київ ; Ченстохова : Видавництво ЗАТ “Віпол” ДК № 15, 2000. — Вип. 2. — С. 183—215.
10. Зязюн І. А. Технологізація освіти як історична неперервність / *Іван Андрійович Зязюн* // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : Науково-методичний журнал. — 2001. — № 1. — С. 73—85.
11. Зязюн І. А. Філософія педагогічного світогляду / *Іван Андрійович Зязюн* // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Українсько-польський журнал / За ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. — Київ ; Ченстохова : Видавництво Вищої педагогічної школи у Ченстохові, 2004. — Вип. 6. — С. 209—222.

12. Концепція гуманізму в становленні та розвитку професійної освіти / *Іван Андрійович Зязюн* // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 1-2 жовтня 1997 р. / *І. А. Зязюн* (ред.); Ін-т пед. і психолог. Професійної освіти. — О. : Істро-Принт, 1998. — 212 с.
13. Національна державна комплексна програма естетичного виховання : (Проект) М-во освіти України, АПН України. Ін-т українознавства Київ. Ун-ту ім. Т. Шевченка, Ін-т систем. дослід. освіти України; Уклад. : *І. А. Зязюн, О. М. Семашко*. — К., 1994. — 63 с.
14. Педагогічна майстерність : підручник / *І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос* та ін.; За ред. *І. А. Зязюна*. — К. : Вища школа, 1997. — 349 с.

References (transliterated and translated):

1. *Ziazium I. A.* Bezsvidome i tvorcha intuitsiia (Nonconscious and creative intuition) // Professional Education: Pedagogy and Psychology. Ukrainian-Polish Journal. Ed. by *I. A. Ziazium, T. Levovytsky, N. Nychkalo, I. Vilsh.* Czestochowa-Kyiv, 2003. Vol. 4. P. 121—135.
2. *Ziazium I. A.* Vseukrainska derzhavna kompleksna prohrama estetychnoho vykhovannia (All-Ukrainian State complex program of aesthetic education). // Bulletin of Pedagogical Sciences Academy of Ukraine: Scientific-theoretical and Informative Journal, 1993. № 1. P. 43—51.
3. *Ziazium I. A.* Estetychnyi dosvid osoby: formuvannia i sfery vyjavu (Aesthetic experience of the person: formation and spheres of manifestation). Kyiv, 1976. 174 p.
4. *Ziazium I. A.* Estetychni rehuliatyvy pedahohichnoi maisternosti (Aesthetic regulatives of pedagogical skills). / Pedagogical skills as a system of professional and artistic competence : Proceedings of VII educational and artistic readings to commemorate Professor O. P. Rudnytska / [Ed. by O.M. Otych]. Chernivtsi, 2010. P. 17—23.
5. *Ziazium I. A.* Kontseptualni zasady teorii osvity v Ukraini (Conceptual bases of theory of education in Ukraine) // Pedagogy and Psychology of Professional Education, 2000. № 1. P. 11—24.
6. *Ziazium I. A.* Liudyna v konteksti humanitarnoi filosofii (The man in the context of humanitarian philosophy). // Professional Education: Pedagogy and Psychology. Ukrainian-Polish Journal. Ed. by *I. A. Ziazium, T. Levovytsky, N. Nychkalo, I. Vilsh.* Czestochowa-Kyiv, 1999. Issue № 1 P. 323—333.
7. *Ziazium I. A.* Osvitnii prostir kultury v pedahohichnii teorii (Educational cultural space in the pedagogical theory). // Professional Education: Pedagogy and Psychology. Ukrainian-Polish Journal. Ed. by *I. A. Ziazium, T. Levovytsky, N. Nychkalo, I. Vilsh.* Czestochowa-Kyiv, 2005. Issue 7. P 35—46.
8. *Ziazium I. A.* Osvitni paradyhmy v konteksti filosofskykh idei (Educational paradigm in the context of philosophical ideas). // Professional Education: Pedagogy and Psychology. Ukrainian-Polish Journal. Ed. by *I. A. Ziazium, T. Levovytsky, N. Nychkalo, I. Vilsh.* Czestochowa-Kyiv, 2003. Issue № 5. P. 213—226.
9. *Ziazium I. A.* Rol pidsvidomosti u rozvytku osobystosti (The role of the subconscious in the development of the individual). // Professional Education: Pedagogy and Psychology. Ukrainian-Polish Journal. Ed. by *I. A. Ziazium, T. Levovytsky, N. Nychkalo, I. Vilsh.* Czestochowa-Kyiv, № 15, 2000. Issue 2. P. 183—215.
10. *Ziazium I. A.* Tekhnolohizatsiia osvity yak istorychna neperervnist (Technologization of education as a historical continuity). // Continuing professional education: Theory and Practice. Scientific-methodical Journal, 2001. № 1. P. 73—85.
11. *Ziazium I. A.* Filosofiia pedahohichnoho svitohliadu (Philosophy of pedagogical outlook). // Professional Education: Pedagogy and Psychology. Ukrainian-Polish Journal. Ed. by *I. A. Ziazium, T. Levovytsky, N. Nychkalo, I. Vilsh.* Czestochowa-Kyiv, 2004. Issue 6. P. 209—222.
12. Kontseptsiiia humanizmu v stanovlenni ta rozvytku profesiinoi osvity (The concept of humanism in the formation and development of vocational education) / *I. A. Ziazium* // Proceedings of International scientific conference 1-2 October 1997, Odessa, 1998. 212 p.

13. Natsionalna derzhavna kompleksna prohrama estetychnoho vykhovannia : (Proekt) (The National State complex program of aesthetic education: (Project) Ministry of Education of Ukraine, Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine: Comp. by I. A. Ziaziun, A. Semashko. Kyiv, 1994. 63 p.
14. Ziaziun I. A., Kramushchenko L. V., Kryvonos I. F. Pedahohichna maisternist: Pidruchnyk (Pedagogical skills: Textbook). Kyiv, 1997. 349 p.

Стаття надійшла до редакції 22.07.2014

Г. Васянович

Философско-педагогические идеи академика Ивана Зязюна

В статье анализируется философско-педагогическое наследие академика Ивана Андреевича Зязюна. Изучение текстов трудов ученого позволяет констатировать, что ведущими идеями являются: необходимость познания и формирования человеческого в Человеке, что происходит средствами философского, психолого-педагогического и культурологического инструментария; образование может продуктивно развиваться на философских, гуманистических началах; модели образования могут иметь плюралистический характер, философия педагогического мировоззрения учителя по своей сути является гуманистической; педагогическая деятельность должна учитывать тесную взаимосвязь сознательного и бессознательного; императивом профессиональной деятельности является педагогическое мастерство учителя, педагогика доброты, любви. Автор делает вывод, что теоретическая и практическая деятельность академика И. А. Зязюна имеет неограниченное значение для развития современной отечественной и зарубежной педагогики, культуры, воспитания подрастающих поколений, образования взрослых. Ведущими философско-педагогическими положениями ученого являются развивающие сущность человека и воспитывающие его идеи, содержание философии образования, фундаментальные идеи педагогического мастерства учителя, культуротворчества и эстетические факторы развития личности и др.

Ключевые слова: человек, педагог, педагогическое сознание, образование, философия образования, философия воспитания, педагогическое мастерство, педагогика добра, красота педагогического воздействия.

Н. Vassianovych

Philosophical and pedagogical ideas of Academician Ivan Ziaziun

The article analyzes the philosophical and pedagogical achievements of Academician Ivan Ziaziun. The study of his scientific works allows to state the following keynotes of the scholar: the necessity of the perception and the formation of the humanistic qualities of a personality, realized by the means of philosophical, psychological, educational and cultural features; the education can be productively developed on the principles of philosophy and humanism; the models of education can be of a pluralistic nature; the philosophy of a teacher's pedagogical outlook is inherently humanistic; pedagogical activity of a teacher should take into consideration the close relationship between conscious and unconscious; pedagogical mastery of a teacher, the pedagogy of goodness and love is regarded as the imperative of a professional activity of a teacher. The author concludes that the theoretical and practical works of Academician I. A. Ziaziun are invaluable for the development of modern domestic and foreign pedagogy, culture and education of future generations, adult education. The leading philosophical and pedagogical terms of the scholar are the ideas developing the essence of a man and upbringing him; the content of philosophy of education, the fundamental ideas of teachers' pedagogical skills, cultural creativity and aesthetic factors of the individual development, etc.

Key words: pedagogue, pedagogical conscience, education, philosophy of education, art of teaching, pedagogy of goodness, the beauty of pedagogical act.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор П. І. Сікорський